

Συνέντευξη του Νίκου Λυγερού στην Γκαλίνα Μασλιούκ για την εφημερίδα «Αθήνα&Ελλάς», 18-24/03/2009

Ανθρωπιτιά ζωγραφικής

Οι αναγνώστες της εφημερίδας μας γνωρίζουν τον καθηγητή Νίκο Λυγερό περισσότερο σαν επιστήμονα, σαν άνθρωπο που παλεύει για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Πολλές φορές δημοσιεύσαμε άρθρα σχετικά με τη συμμετοχή του στις εκδηλώσεις αφιερωμένες στη Γενοκτονία των Ποντίων, των Αρμενίων και ειδικά στο Γκολοντομόρ των Ουκρανών 1932-1933 (<http://www.lygeros.org/Holodomor.htm>). Το Νοέμβριο 2008 παρευρέθηκε στο Κίεβο μετά από πρόσκληση του υπουργείου εξωτερικών της Ουκρανίας για το μνημόσυνο των 75 χρόνων αυτού του τραγικού γεγονότος. Μαζί με άλλους ειδικούς απ' όλο τον κόσμο ο κ. Λυγερός βοηθάει τον ουκρανικό λαό να αποκαταστήσει την ιστορική αλήθεια, καταβάλλει κάθε προσπάθεια ώστε ο Μέγας Λιμός του 1932-33 να αναγνωρισθεί από την παγκόσμια κοινότητα σαν Γενοκτονία του λαού μας. Παρατηρητικός στο έπακρο σε πολύ σύντομη παραμονή στην πρωτεύουσα της χώρας μας, ο κ. Λυγερός κατάφερε να δει ότι οι Ουκρανοί δίνουν μεγάλη προσοχή στις τέχνες και στην εκπαίδευση.

Έτσι σήμερα θα θέλαμε να προτείνουμε στους αναγνώστες μας να εισχωρήσουν πιο βαθιά στον κόσμο της ενδιαφέρουσας, περίπλοκης και πολύπλοκης προσωπικότητας του Νίκου Λυγερού και πέρα από το φημισμένο υψηλό δείκτη νοημοσύνης να δουν την ευαισθησία του ανθρώπου της ανθρωπιτιάς, της ομορφιάς και της τέχνης. Αφορμή στάθηκε η έκθεση του Ν. Λυγερού «Ο κόσμος του Vincent», που πραγματοποιήθηκε στις 14-21 Φεβρουαρίου στην Καλαμάτα και συνεχίζει το ταξίδι της στα βόρεια, στην Αλεξανδρούπολη, όπου θα φιλοξενηθεί στο Ιστορικό μουσείο 23 έως 30 Μαρτίου. Η νέα έκθεση ζωγραφικής του Νίκου Λυγερού είναι αφιερωμένη στο έργο του Vincent van Gogh (1853-1891). Αποτελεί την εικαστική συνέχεια του γαλλικού του βιβλίου Le monde de Vincent και της μελέτης Le Sud de van Gogh. Είκοσι πίνακες (Λάδι σε καμβά 50x70 εκ.) αναδεικνύουν τις ουσιαστικές λεπτομέρειες της ζωγραφικής του διάσημου Ολλανδού ζωγράφου, δηλαδή είναι λεπτομέρειες από έργα του, δίνοντας έμφαση στις δημιουργίες του όταν ζούσε στη Γαλλία και ειδικά στο Νότο της χώρας (<http://www.lygeros.org/VanGogh.html>).

Από το κείμενο του Νίκου Λυγερού «Η τέχνη του Vincent» στον κατάλογο της έκθεσης, προσπαθήσαμε να καταλάβουμε τι ακριβώς τον ώθησε να ασχοληθεί με την τέχνη του van Gogh, τι θέλει να μας εξηγήσει, πού θέλει να εστιάσει την προσοχή μας. Μετά του απευθύνουμε πρόσθετες ερωτήσεις.

Η τέχνη του Vincent

«Η τέχνη είναι τόσο πλούσια, εάν κάποιος μπορεί απλώς να θυμάται όσα έχει δει, δεν θα παραλείψει ποτέ να τρέφει τις σκέψεις του και δεν θα είναι πια πραγματικά μόνος, ποτέ μόνος.»

Vincent van Gogh

Η ζωγραφική του Vincent van Gogh δεν είναι μόνο ζωγραφική. Είναι ένα πραγματικό σύμπαν. Διότι η τέχνη του Vincent δεν είναι απλώς ένας τρόπος να δεις τον κόσμο. Είναι ο κόσμος ο ίδιος. Από εδώ μέχρι του σημείου να πούμε ότι εκφράζει κυριολεκτικά τη νοσφαιρα του καλλιτέχνη, είναι ένα βήμα που διστάζουμε να κάνουμε. Όχι από φόβο μήπως προδώσουμε τη σκέψη του ή λόγω του ό,τι δεν γνωρίζουμε πλήρως το έργο, αλλά πολύ απλά επειδή αυτό το σύμπαν δεν είναι περιορισμένο έστω και αν είναι ορισμένο. Όλοι οι πίνακες αναδίδουν μια ατμόσφαιρα όπου η οικειότητα είναι μια απτή πραγματικότητα. Ο Vincent δεν προσπαθεί να αποκρύψει τις ανασφάλειές του ή ακόμη τις σκέψεις του. Σκιαγραφεί το ανεπίπλωτο γιατί δεν μπορεί να κάνει αλλιώς. Διαφορετικά δεν θα μπορούσε να υπάρχει. Το σύμπαν του δεν είναι κοινωνικό όπως θα το ήθελαν μερικοί. Συσχετίζεται άμεσα με τη φύση. Ο Vincent μάς αφήνει ν' ανακαλύψουμε τον εσωτερικό του κόσμο. Εάν εξετάζουμε μόνο τα πορτραίτα, αυτή η ιδέα θα μπορούσε να φανεί κοινότοπη. Όμως ισχύει επίσης και για τα τοπία του, τα οποία δεν είναι αναγκαστικά τόσο γνωστά όσο τα άλλα έργα. Όμως, η μελέτη των τοπίων μάς επιτρέπει να αποκρυπτογραφήσουμε όχι μόνο τα νοητικά σχήματα που διέπουν την τέχνη του Vincent, αλλά επίσης την αντίληψή του για τον κόσμο ή μάλλον τον κόσμο της αντίληψής του. Διότι η τέχνη του Vincent είναι, προπαντός, αυτό. Ο εξωτερικός κόσμος είναι απλώς ένα πρόσχημα,

ειλικρινές και όχι κακής πρόθεσης, για να εξετάσουμε το βάθος του εσωτερικού του κόσμου. Είναι γι' αυτόν το λόγο που μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τη φράση «εσωτερικά τοπία» για να αποδώσουμε ένα από τα βαθύτερα νοητικά σχήματα του Vincent. Αυτό εξηγεί, μεταξύ άλλων, την επιλογή των χρωμάτων που μας αποκαλύπτει περισσότερο την ψυχοσύνθεση του Vincent τη στιγμή που ζωγραφίζει έναν πίνακα, παρά τη δήθεν αντικειμενική εξωτερική πραγματικότητα. Είναι με αυτή την έννοια που η ζωγραφική του Vincent είναι νοητική. Δεν πρόκειται περί αντίφασης με την ιδέα της ευαισθησίας γιατί αυτό δεν θα είχε νόημα. Κατά τον Vincent, το νοητικό και η ευαισθησία είναι άρρηκτα συνδεδεμένα μέχρι σημείου να θεωρείται παράλογο να προσπαθούμε να τα διαχωρίσουμε. Αυτή η δυσκολία αναμφίβολα εξηγεί την αργοπορημένη κατανόηση του έργου του από τις κοινωνίες που διαδέχθηκαν τη δική του όπου έπρεπε να πεθάνει μέσα στην άγνοια και την αδιαφορία. Ο Vincent με ευκολία χαρακτηρίστηκε ψυχασθενής, ενώ αν ήταν πραγματικά ασθενής, αυτό οφειλόταν μόνο και μόνο στην κοινωνία. Άρα, αν όντως επιθυμούμε να τον θεωρούμε ως ασθενή, θα ήταν προτιμότερο να τον αποκαλούμε ασθενή της κοινωνίας. Ωστόσο η τέχνη του Vincent δεν πρέπει καθόλου να ερμηνεύεται ως υπεκφυγή, αλλά ως η θυσία ενός ανθρώπου αναμφισβήτητα πολύ ανθρώπινου για την κοινωνία που τον είδε να γεννιέται και που έπρεπε να τον δει να πεθαίνει.

-Πρόσεξα ότι μιλάτε για το ζωγράφο πάντα με το μικρό του όνομα...

-Η ιδέα είναι ότι ο Vincent γράφει στον αδελφό του Théo: «*Δεν είμαι ένας van Gogh*». Γι' αυτό ο Vincent van Gogh, υπογράφει πάντα Vincent. Δεν υπογράφει ποτέ van Gogh. Αν σας πουλήσουν ένα έργο του van Gogh, το οποίο έχει υπογραφή van Gogh, να είστε πολύ προσεκτικοί. Θα κάνω μια σύμβαση τύπου Einstein. Όταν θα λέω van Gogh θα εννοώ και τους δύο μαζί, δηλαδή και τον Théo και τον Vincent. Δεν υπάρχει διαχωρισμός. Ο ίδιος ο Vincent έχει γράψει στον αδελφό του: «*Νομίζω ότι δεν είναι πολύ σημαντικά αυτά που κάνω, αλλά το προσπαθώ. Αν κάποια μέρα γίνουν σημαντικά, θα τα 'χουμε κάνει μαζί*». Υπάρχει συνεχώς η αλληλογραφία. Και γράφουν πολλές λεπτομέρειες, τι αγόρασαν, πόσα τελάρα είναι, ποιο έφτιαξε, σε ποιο χώρο καθόταν... Οι ειδικοί στενοχωριούνται γιατί, όταν σε κάποια φάση τα αδέρφια θα ζήσουν μαζί εννιά μήνες στο Παρίσι, εκείνο το διάστημα δεν γράφουν. Ποιος όμως έχει διαβάσει την αλληλογραφία των δύο; Όλοι γνωρίζουμε τον van Gogh. Μήπως όλοι έχουμε ακούσει για τον van Gogh; Γιατί αν τον γνωρίζαμε, θα ξέραμε τι λέει. Δηλαδή, όταν διαβάζω μερικούς παλαιούς ειδικούς που έγραφαν: «Αυτό εδώ το τοπίο είναι μουντό για ψυχολογικούς λόγους» και τώρα διαβάζουμε τον ίδιο τον Vincent που λέει: «*Δεν είχα χρώματα, και τα έβαλα με πιο μουντά, γιατί δεν μπορούσα να φτιάξω πιο φωτεινά*», ποια η αξιοπιστία του ειδικού; Το πρόβλημα των ειδικών είναι ότι πρέπει να έχουν μια εξήγηση για όλα. Ενώ πολύ συχνά με τους καλλιτέχνες δεν υπάρχει εξήγηση σχεδόν για τίποτα. Γιατί πολλά προβλήματα προέρχονται από τα υλικά. Τόσο απλά!

-Τι σας αγγίζει με τον van Gogh; Γιατί όχι ο Gauguin ή ο Cezanne που είναι της ίδιας εποχής;

-Μερικοί μας αγγίζουν περισσότερο, έχουν μια άλλη προσέγγιση. Και δεν το ελέγχουμε επιστημονικά. Γι' αυτό, για μένα, πολλοί ζωγράφοι είναι τεχνίτες. Μερικοί απ' αυτούς γίνονται καλλιτέχνες. Πολύ σπάνιοι είναι οι άνθρωποι. Ο van Gogh ήταν άνθρωπος. Ήταν άνθρωπος, ο οποίος δεν μπόρεσε να γίνει ζωγράφος. Η κοινωνία δεν τον άφησε να γίνει ζωγράφος. Εσείς τον ξέρετε όλοι σαν ζωγράφο. Αλλά ο van Gogh πουλούσε βιβλία. Προσπάθησε να κάνει όλες τις δουλειές που μπορούσε να κάνει για να μη γίνει ζωγράφος, διότι η κοινωνία δεν θεωρούσε ότι ήταν δουλειά. Δεν είναι απίστευτο; Αυτό μάς θυμίζει τους γονείς, που ενώ το παιδί θέλει να κάνει κάτι, ο γονιός «ξέρει» ότι το παιδί «δεν πρέπει» να κάνει αυτό το κάτι, καλύτερα να πάει στο πανεπιστήμιο με το οποίο είναι εντελώς άσχετο το παιδί. Και αυτά τα παιδιά θυσιάζονται, προσέξτε, από την αγάπη των γονιών.

Ποιος ξέρει ότι ο van Gogh ήταν προικισμένος στις γλώσσες; Θεωρούμε ότι κάποιος είναι καλός σ' έναν τομέα, δηλαδή έχει ένα ταλέντο. Ναι, αλλά ο van Gogh είχε ταλέντο και στη θεολογία. Και έγινε παπάς ο van Gogh. Ήταν παπάς στα χειρότερα ανθρακωρυχεία που υπήρχαν εκείνη την εποχή! Είχε μεταφράσει τη Βίβλο από τα Ολλανδικά, έτσι για να περάσει ο χρόνος, στα Αγγλικά, τα Γαλλικά, τα Γερμανικά.

Αυτό όμως που δημιούργησε τον Vincent είναι το έργο του. Ο Vincent αν δεν είχε ζωγραφίσει, δεν θα υπήρχε. Προσέξτε, δεν λέω ότι θα ήταν άγνωστος. Δεν θα υπήρχε. Είναι πολύ ακριβό το κόστος της ύπαρξης. Ο Carlo Michelstaedter, ο φιλόσοφος, λέει ότι μόνο μία άπειρη παραγωγή δικαιολογεί την ύπαρξη. Αυτό ξέρετε πόσο σημαντικό είναι; Πόσοι το κάνουν; Ρώτησαν τον Δαλάι Λάμα, τι τον ξαφνιάζει περισσότερο στον κόσμο. Η απάντησή του ήταν οι

άνθρωποι. Και η εξήγηση: «Διότι χαλάνε την υγεία τους για να πάρουν λεφτά, μετά χαλάνε τα λεφτά τους για να έχουν υγεία, κάνουν ό,τι μπορούν για να ζήσουν χωρίς να πεθάνουν και τελικά πεθαίνουν χωρίς να έχουν ζήσει». Με τέσσερις φράσεις! Αυτό είναι ένα άλλο παράδειγμα από τον πλούτο του Βουδισμού, όταν ένας άνθρωπος σου λέει τέσσερις φράσεις και σε ενοχλεί και στις τέσσερις! Γιατί πόσοι από εμάς δεν νιώθουν ότι έχουν κάνει ένα από αυτά που λέει; Βέβαια, εκτός από το τελευταίο γιατί δεν προλάβουμε. Αλλά όπως λέει και ο γαλλικός Μεσαίωνας, ο θάνατος είναι δύσκολος, αλλά στο τέλος τα καταφέρνουμε όλοι. Η ιδέα είναι ότι άμα δεν έχουμε την αίσθηση του έργου, δεν μπορούμε να σεβαστούμε τον άνθρωπο.

-Είναι ασυνήθιστο να βλέπουμε στον κατάλογο της έκθεσης δίπλα σε κάθε πίνακα, ένα προσχέδιο.

-Στον Vincent υπάρχει πάντα προσχέδιο. Νομίζω ότι ο ζωγράφος που δεν ξέρει να κάνει σχέδιο, δεν θα μπορέσει να γίνει ποτέ κάτι περισσότερο από ζωγράφος. Διότι το σχέδιο είναι η ικανότητα της χωροαντιληπτικής. Ενώ το αποτέλεσμα είναι το μείγμα της χρωματικής μάζας. Είναι εντελώς διαφορετικά πράγματα όσον αφορά στον εγκέφαλο. Θα το θέσω πιο σφαιρικά, για να το δείτε. Το προτείνω και στους γονείς. Βάλτε τα παιδιά σας να ζωγραφίσουν λίγο. Όχι για να γίνουν Picasso ή da Vinci, δεν είναι αυτό το θέμα. Αλλά βοηθά σε πολλά πράγματα. Εδώ η προσέγγιση είναι ότι πρώτα κάνουμε σκίτσα: μικρά σκίτσα, γρήγορα. Το να κάνεις γρήγορο προσχέδιο, είναι μια ικανότητα που σχετίζεται με τη φωτογραφική μνήμη. Γι' αυτό κανονικά στις σχολές Καλών Τεχνών έχουμε μαθήματα απομνημόνευσης. Δηλαδή, σας δείχνουν τη ζωγραφιά για, ας πούμε τρία λεπτά, την κρύβουν και σας λένε: «Ζωγραφίστε». Είναι η τεχνική του εγκεφάλου. Όταν διαβάζετε ένα κείμενο δυνατά ή όταν το διαβάζετε από μέσα σας δεν ενεργοποιείτε τις ίδιες ζώνες του εγκεφάλου. Τόσο απλά! Αν θέλετε, μπορείτε να κάνετε αυτό που κάνουμε εμείς πολύ συχνά στο θέατρο, όπου γίνονται και τα δύο, έτσι ώστε να ενεργοποιήσουμε περισσότερες ζώνες για να θυμούνται το ίδιο πράγμα.

-Και κάτι άλλο που προκαλεί εντύπωση στους πίνακες – το ανάγλυφο της επιφάνειας.

-Ένας πίνακας του van Gogh έχει πολλά στρώματα. Έχει βάθος. Άρα εδώ είναι ένα τεράστιο μάθημα και για τους φυσικούς. Είναι μια τέχνη της επιφάνειας και έχει βάθος. Είναι παράλογο όταν το σκεφτείτε κανονικά. Όλοι μας κοιτάζουμε έναν πίνακα ως επιφάνεια. Κι εδώ μπαίνει λοιπόν αυτό που θα δείτε και με τις πινελιές, εδώ μπαίνει ο όγκος. Όταν βλέπετε έναν πίνακα που έχει όγκο και έχει υφή, νιώθετε ότι θα ήταν ωραίο να αγγίξετε το ανάγλυφό του και να δείτε την αίσθηση που σας δίνει. Στη γλυπτική, πολύ συχνά θέλετε ν' ακουμπήσετε το γλυπτό. Μας είναι πιο οικείο. Για μένα, ο Vincent είναι το ενδιαμέσο. Έχετε έργα του Vincent όπου βλέπετε τα μαλλιά, τα τοπία, τα κυπαρίσσια, τη νύχτα, να έχουν αυτόν τον όγκο. Και νιώθετε αυτό το βάθος σαν τρισδιάστατο.

Θυμάστε τον πίνακα με τις ιτιές στο ηλιοβασίλεμα; Αν δεν προσέξετε πολύ καλά τον πίνακα του Vincent, θα δείτε πως είναι απλώς έτσι γραμμές κάθετες. Θα ήταν καλό να σκεφτείτε από πού αρχίζει αυτός ο πίνακας, διαδικαστικά. Διαδικαστικά αρχίζει από τον ήλιο. Όταν κοιτάτε αυτόν τον πίνακα, σας εντυπωσιάζει η καθετότητα. Ανεβαίνουν τα πράγματα. Είναι τα δένδρα. Τα δένδρα έχουν το καλό να μη μοιάζουν με όλους τους ζωγράφους και τους ανθρώπους. Είναι ότι πεθαίνουν όρθια. Ενώ πολλοί από μας πεθαίνουμε σκυμμένοι, ή γονατισμένοι, ή ξαπλωμένοι. Για όσους κοιμούνται την ώρα που οι άλλοι γράφουν την ιστορία... Εδώ στις αποχρώσεις, αν προσέξετε τώρα πιο πολύ αυτό που σας λέω, θα δείτε ότι έχει ζωγραφίσει στάχια, που ξεκινούν από κάτω εντελώς και ανεβαίνουν. Τώρα μπορείτε να φανταστείτε σε ποιο ύψος ήταν την ώρα που το ζωγράφιζε. Η ιδέα είναι ότι με τον Vincent μπορείτε να ξανακαθίσετε μέσα στο τοπίο. Σου υποδεικνύει πού να κάθεται για να το βλέπεις. Αν πάτε σ' έναν παρόμοιο χώρο, θα ψάξετε ένα σημείο που έχει ψηλά στάχια. Δεν θα πάτε εκεί που είναι καθαρό. Αυτό που είναι ενοχλητικό είναι το ενδεικτικό. Τι μας ενοχλεί; Η μνήμη μας! Τι δεν μας ενοχλεί; Η λήθη μας! Πώς να μας ενοχλεί η λήθη μας εφόσον το έχουμε ξεχάσει. Η μνήμη όμως μας ενοχλεί γιατί θυμάται. Δεν θυμάται πάντα αυτά που θα θέλαμε. Άρα μας κρατάει η μνήμη στρώματα από το παρελθόν μας, τις σχέσεις μας, συνανθρώπους. Έχουμε ένα βάθος. Οι άνθρωποι που έχουν μνήμη, έχουν βάθος. Οι άνθρωποι που δεν έχουν, έχουν επιφάνεια. Την επιφάνεια και 2% είναι πολύ εύκολο να τη μεγαλώσεις, πολύ γρήγορα. Με το βάθος, όπως είναι πάντοτε στο ίδιο μέγεθος, σε πρήζει. Πρέπει να βάλεις εννιά στρώματα κι ο άλλος που το κοιτάει λέει: «Εντάξει και τι έχει;». Το βάθος δεν το βλέπουμε. Είναι δύσκολο. Είναι πιο δύσκολο.

-Ευχαριστώ πολύ.